

8-SINF GEOGRAFIYA FANINING O'QUV DASTURI VA KOMPETENSIYAGA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV.

Qudratova Shahrizoda Oybek qizi

*Buxoro davlat pedagogika instituti geografiya kafedrası magistranti, Buxoro, O'zbekiston,
e-mail: shahiqudratova@gmail.com*

Annotatsiya: Mazkur maqola o'quv dasturi tushunchasi, uning ahamiyati, 8-sinf geografiya fani uchun o'quv dasturini tuzishning ilmiy-metodik asoslari hamda kompetensiyaviy yondashuvning o'rnini yoritadi.

Kalit so'zlar: o'quv dasturi, kompetensiya, geografiya, didaktik, dars jarayoni, baholash.

8TH GRADE GEOGRAPHY CURRICULUM AND COMPETENCY-BASED APPROACH.

Qudratova Shahrizoda Oybek qizi

*Master's student at the Department of Geography,
Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan,
e-mail: shahiqudratova@gmail.com*

Abstract: This article discusses the concept of a curriculum, its importance, the scientific and methodological foundations of developing a curriculum for 8th grade geography, and the role of a competency-based approach.

Keywords: curriculum, competency, geography, didactics, teaching process, assessment.

O'zbekiston ta'lim tizimida o'quv dasturlarini takomillashtirish, kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish va fanlar mazmunini zamonaviy talablar asosida shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Geografiya fani mazmunini qayta ko'rib chiqish, amaliyotga yo'naltirilgan o'quv faoliyatlarini shakllantirish va fazoviy tafakkurni rivojlantirish bugungi kunning asosiy vazifalaridan hisoblanadi.

O'QUV DASTURI TUSHUNCHASI VA AHAMIYATI: O'quv dasturi – ta'lim jarayonining bosh hujjati bo'lib, u fanning maqsadi, vazifasi, o'quv material mazmuni, o'quvchilar egallashi zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni belgilaydi. Zamonaviy o'quv dasturi quyidagi talablarga javob berishi lozim:

- kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan bo'lishi;
- mazmun bosqichma-bosqich va tizimli taqsimlangan bo'lishi;

- amaliy mashg‘ulotlar ustun bo‘lishi;
- xarita, statistik jadval, grafik va diagrammalar bilan ishlashni o‘rgatishi;
- o‘quvchilarni mustaqil fikrlash va tahlil qilishga yo‘naltirilishi lozim. O‘quv dasturlarini tuzishd o‘quvchining nazariy bilimlari bilan birgalikda amaliy bilimlarini ham rivojlantirib borish kerak.

O‘QUV DASTURINING DIDAKTIK ASOSLARI

8-sinf geografiya o‘quv dasturi quyidagi tamoyillarga tayanadi:

- ilmiylik va tizimlilik;
- hududiylik va mintaqaviylik;
- tarixiylik va komplekslik;
- amaliylikka yo‘naltirilganlik;
- integrativ yondashuv.

KOMPETENSIYAGA YO‘NALTIRILGAN YONDASHUVNING MOHIYATI

Kompetensiyaviy yondashuv o‘quvchi faoliyatiga asoslanadi. Bu yondashuv o‘quvchini ilmiy izlanish, tahlil, solishtirish, xulosa chiqarish jarayonlarining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Geografiya fanining mazmuni amaliy vazifalar, muammoli savollar va tadqiqot faoliyati bilan boyitiladi.

SHAKLLANTIRILADIGAN KOMPETENSIYALAR

1. Umumiy kompetensiyalar:

- kommunikativ kompetensiya;
- axborot bilan ishlash kompetensiyasi;
- ekologik madaniyatni shakllantirish kompetensiyasi;
- ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi.

2. Fanga oid kompetensiyalar:

- xarita bilan ishlash kompetensiyasi;
- hududiy tahlil va qiyoslash kompetensiyasi;
- iqlim, relyef, tabiiy zonalar va davlatlarning iqtisodiy ko‘rsatkichlarini tahlil qilish kompetensiyasi.

DARS JARAYONIDA QO‘LLANILADIGAN USULLAR

- interfaol metodlar (Insert, Klaster, Aqliy hujum);
- amaliy mashg‘ulotlar (xaritaviy ishlar, statistik tahlil);
- muammoli vaziyatlar;
- loyihaviy faoliyat.

9-SINF GEOGRAFIYA FANIDA O‘QUV DASTURINING O‘RNI?

8-sinf geografiya fani O‘zbekistonning tabiiy va iqtisodiy geografiyasini o‘rgatadi. Bu bosqich o‘quvchilarda geografik tafakkur, makon bilan ishlash, tabiat va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni tushunish ko‘nikmalarini shakllantiradi. O‘quv dasturining mazkur fanga ta’siri quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

- geografik bilimlarni tizimli shakllantirish;
- xarita bilan ishlash malakasini rivojlantirish;
- ekologik muammolarni tahlil qilishga o'rgatish;
- hududiy rivojlanish jarayonlarini anglash.

O'quv dasturlarini tuzishning metodik asoslari quyidagilardan iborat:

1. O'quv dasturi davlat ta'lim standartlari asosida tuzilgan bo'lishi

O'quv dasturida o'quvchi egallashi zarur bo'lgan kompetensiyalar aniq belgilanishi lozim. Har bir mavzu mazmuni kompetensiyalar bilan bog'liq holda ishlab chiqiladi va ushbu o'quv dasturi to'liq davlat ta'lim standartlariga to'g'ri keladi

2. O'quv dasturining mazmuni va bo'limlari bir-biriga tizimli taqsimlanishi

8-sinf geografiya fani uchun o'quv dasturi quyidagi bo'limlarni qamrab oladi:

- O'zbekistonning geografik o'rni
- Geologik tuzilishi
- Iqlimi
- Ichki suvlari
- Tuproq, o'simlik va hayvonot dunyosi
- Aholisi va xo'jaligi
- Iqtisodiy rayonlar

3. O'quv dasturida amaliyotga yo'naltirilgan topshiriqlarni kiritish

O'quv dasturining har bir bo'limi uchun:

- amaliy mashqlar,
- grafik va diagramma tahlillari,
- xarita bilan ishlash topshiriqlari,
- loyiha ishlari

kabi amaliy ishlar albatta bo'lishi shart.

4. O'quv dasturida baholash tizimini loyihalash.

Baholash jarayoni formativ va summativ baholash elementlaridan iborat.

O'quvchining kompetensiyalari darajalangan me'zonlar asosida baholanadi:

- boshlang'ich;
- o'rta;
- yuqori daraja.

Formativ baholash — bu o'quv jarayonida o'quvchilarning hozirgi bilim darajasini aniqlash, ularga fikr-mulohaza berish va o'rganishni yaxshilashga xizmat qiladigan baholash turi. U summativ baholashdan farqli ravishda ball qo'yish uchun emas, balki o'quvchini rivojlantirish uchun amalga oshiriladi.

FORMATIV BAHOLASHNING MAQSADLARI

- O'quvchining hozirgi o'zlashtirish darajasini aniqlash
- Xatolarni ko'rsatish va tuzatishga yordam berish
- Rag'batlantirish va mustaqil fikrni rivojlantirish

- O‘qituvchiga darsni to‘g‘ri rejalashtirishga ko‘maklashish
- O‘quvchida o‘z-o‘zini baholash ko‘nikmalarini shakllantirish

Baholash A, B, C darajalariga ko‘ra shakllanib, kompetensiyalar asosida amalga oshiriladi.

Formativ baholash — bu o‘quv jarayonida o‘quvchilarning hozirgi bilim darajasini aniqlash, ularga fikr-mulohaza berish va o‘rganishni yaxshilashga xizmat qiladigan baholash turi. U summativ baholashdan farqli ravishda ball qo‘yish uchun emas, balki o‘quvchini rivojlantirish uchun amalga oshiriladi.

FORMATIV BAHOLASHNING MAQSADLARI

- O‘quvchining hozirgi o‘zlashtirish darajasini aniqlash
- Xatolarni ko‘rsatish va tuzatishga yordam berish
- Rag‘batlantirish va mustaqil fikrni rivojlantirish
- O‘qituvchiga darsni to‘g‘ri rejalashtirishga ko‘maklashish
- O‘quvchida o‘z-o‘zini baholash ko‘nikmalarini shakllantirish

GEOGRAFIYA FANIDA FORMATIV BAHOLASH MISOLLARI

1. Xarita bilan ishlash

- Topshiriq: “Orol dengizini xaritada toping va qo‘shni hududlarni ko‘rsating.”
- Baholash: to‘g‘rilik, aniq belgilash, xarita bilan ishlash malakasi.

2. Grafik va diagramma tahlili

- Topshiriq: “Harorat grafigiga qarab 3 ta xulosa chiqaring.”
- Baholash: tahliliy fikr, mantiqiy ketma-ketlik.

3. Sabab–oqibat tahlili

- Topshiriq: “Orol dengizi qurishining sabablarini yozing.”
- Baholash: sabablarning to‘g‘ri va mantiqiy taqdimoti.

4. Amaliy topshiriq

- Topshiriq: “O‘zbekiston relyefi profilini chizing.”
- Baholash: aniqlik, grafik tasvir, tushuntirish darajasi.

FORMATIV BAHOLASHNING AFZALLIKLARI

- O‘quvchi xatolarini vaqtida to‘g‘rilaydi
- Dars samaradorligi oshadi
- O‘quvchi faolligi kuchayadi
- Mustaqil va tanqidiy fikrlash rivojlanadi
- O‘qituvchi jarayonni boshqarib borish imkoniga ega bo‘ladi

Zamonaviy geografiya o‘qituvchisi metodik jihatdan yetuk, raqamli vositalardan foydalanadigan, o‘quvchilarni mustaqil izlanishga yo‘naltiruvchi bo‘lishi zarur. 10-sinf geografiya fani bo‘yicha o‘quv dasturini tuzish ilmiy-metodik yondashuvni talab qiladi. To‘g‘ri tuzilgan o‘quv dasturi o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga, tahliliy yondashuvga, fazoviy tafakkurga ega bo‘lishiga xizmat qiladi. Shuningdek, geografik jarayonlarni solishtirish, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash kabi ko‘nikmalarni

rivojlantiradi. 8-sinf geografiya fani o'quv dasturi kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'lim talablari asosida shakllangan bo'lib, o'quvchini faollikka, ilmiy tahlilga, geografik jarayonlarni anglashga va real hayotga tatbiq eta olish ko'nikmalariga ega shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuv o'quvchilarning mustaqil fikrlash, izlanish, ekologik mas'uliyat va global tafakkurni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. 8-sinf geografiya fani bo'yicha o'quv dasturini tuzish ilmiy-metodik yondashuvni talab qiladi. To'g'ri tuzilgan o'quv dasturi o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, tahliliy yondashuvga, fazoviy tafakkurga ega bo'lishiga xizmat qiladi. Shuningdek, geografik jarayonlarni solishtirish, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi. Geografiya ta'limi o'quvchilarda fazoviy tasavvur, hududiy tahlil, ekologik madaniyat va global fikrlashni shakllantiruvchi fanlardan biridir. 8-sinf geografiya kursi "O'zbekiston tabiiy geografiyasi" hamda "O'zbekiston ijtimoiy-iqtisodiy geografiyasi" bo'limlari asosida tuzilib, kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuvni amaliyotga tatbiq etishni ko'zda tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. "Umumiy o'rta ta'lim bo'yicha davlat ta'lim standarti".
2. Xalq ta'limi vazirligi. Geografiya fanidan o'quv dasturi konsepsiyasi.
3. Rixsiyev A. va boshq. "O'zbekiston tabiiy geografiyasi". Toshkent.
4. Mavlonov R. "Geografiya o'qitish metodikasi". Toshkent: O'qituvchi.
5. Begimqulov U. "Zamonaviy ta'lim texnologiyalari". Toshkent.
6. UNESCO. Geography Curriculum Framework.
7. National Research Council. "Geography for Life".